Valoare şi educaţie axiologică: definiţie şi structurare

Vlad **PÂSLARU**

Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei

Moto: *Însăşi definiţia valorii este o valoare, ca şi educaţia pentru valori, care de asemenea este valoare.*

Chestiunea valorilor este indispensabil legată de fiinţa umană. Specific umană este şi educaţia. Indivizii umani se produc ca entităţi umane *prin educaţie* şi neapărat *ca părţi indivizibile*, determinate congenital, ale unor entităţi umane de rang superior: *familia*, *naţiunea*, *umanitatea*. Familia şi naţiunea reprezintă *etnicitatea*, naţionalul sau particularitatea; umanitatea reprezintă *universalul* sau generalul.

Fiinţarea individului exclusiv ca entitate bio-socio-culturală a familiei, naţiunii, umanităţii, conform lui W. von Humboldt, are caracter imuabil: nimeni nu poate exista în alt mod decît ca produs al acestora şi în cadrul lor (33).

Educaţia constituie factorul definitoriu care îşi asumă responsabilitatea schimbării în pozitiv, desăvîrşirii fiinţei umane (cf. 4, 8, 14, 23, 24).

Originea valorii. Fiind fiinţa umană cel mai complex lucru şi fenomen al lumii, şi definirea valorii este o acţiune complexă şi dificilă.

Înţelegem prin originea valorilor ***geneza, apariţia***, modul în care au apărut şi apar valorile, adică *calitatea producerii*/*creaţiei* lucrurilor, precum şi ***esenţa*** acestora, *calitatea de lucruri produse*/*create* în lume, aceasta fiind şi *prima coordonată a definirii valorii.*

Chestiunea valorii este direct legată de modul în care este înţeleasă originea/esenţa fiinţei umane. Demersul nostru se întemeiază pe conceptul filozofic potrivit căruia ***fiinţa umană*** există concomitent în *lumea fizicului* şi în *lumea metafizicului*, adică a *materiei* şi a *spiritului*, a *sensibilului* şi a *suprasensibilului*, care sînt guvernate de principii specifice, respectiv: materia, fizicul – de *determinaţii*, iar spiritul, metafizicul – de *autoreflexii* (Kant, 18). *Fiinţa umană* reprezintă interacţiunea fizicului şi a metafizicului, a materiei şi a spiritului, a sensibilului şi a suprasensibilului, a determinaţiilor şi a autoreflexiilor. Nu poţi să-ţi imaginezi un individ care să nu se gîndească pe sine, care să nu-şi gîndească gîndurile, un om care nu ştie că gîndeşte – o conştiinţă care nu se autoconştientizează, adică un individ a cărui existenţă, asemenea altor fiinţe biologice, se desfăşoară exclusiv în lumea fizicului, a materiei.

Valoarea *se produce din interacţiunea celor două sfere ale existenţei umane*: *fizică şi metafizică*.

Definită dinspre *cunoaşterea empirică*, praxiologică (experienţele umane), valoarea este *un lucru* util, necesar, de preţ, sau *o calitate* a unui lucru, o calitate care *corespunde* necesităţilor, aşteptărilor, idealului uman, naţional, social, individului.

Definită dinspre *cunoaşterea ştiinţifică* (teoretică), chestiunea originii valorii obţine noi semnificaţii. În cunoaşterea ştiinţifică, *lucrurile* (obiecte, fenomene, evenimente, idei, sentimente, dorinţe etc. – tot ce există prin sine sau este creat prin activitate umană) reprezintă obiectul cunoaşterii, care este *separat* de subiectul cunoaşterii, el există în afara omului, sau ca parte a uneia dintre fiinţele sale biologice, intelectuale, spirituale. Prin cunoaşterea ştiinţifică, obiectul cunoaşterii nu se schimbă (sau se schimbă nesemnificativ); se schimbă însă reprezentările noastre despre acesta, adică se schimbă subiectul cunoscător. Deşi în cunoaşterea ştiinţifică valoarea are caracter obiectiv-subiectiv, şi în acest cadru epistemologic valoarea este un lucru care se află nu doar în afara omului ci şi în interiorul său, căci valoarea nu este

indiferentă față de individul uman (grupul etnic/social); ea, fiind un obiect al dorinței (T. Vianu, 30), trebuie să răspundă/să corespundă aşteptărilor, idealurilor individului, grupului etnic/social etc. Or, şi în acest caz esența educației axiologice se identifică cu un sistem de acțiuni ordonate teleologic pentru formarea-dezvoltarea la indivizii umani nu doar a capacităților de a-şi apropria-însuşi un număr cît mai mare de valori, ci în *schimbarea, desăvîrşirea* a însuşi subiectului cunoscător, a ființei umane.

În *cunoaşterea artistică* valoarea este şi mai apropiată ființei umane, ea identificîndu-se chiar cu subiectul cunoscător. Autori de referință în filozofia artei şi estetică – *Aristotel* (2), *Platon* (26), *Kant* (17, 18), *Schiller* (34), *Schelling* (34), *Hegel* (34), *Goethe* (11), *W. von Humboldt* (33), *Şt. Lupaşcu* (20), *T. Vianu* (30), *C. Noica* (19, 22), *R. Ingarden* (cf.16), *M. Heidegger* (13), *R. Barthes* (3), *H.R. Jausse* (16), *M. Corti* (5), *U. Eco* (10), *J. Mukarovsky* (21), *C. Radu* (27) etc. – demonstrează că originea operei de artă se află în caracterul subiectiv-obiectiv al cunoaşterii. Ca obiect al cunoaşterii, opera de artă nu există în afara subiectului cunoscător decît la modul convențional. Opera de artă îşi începe adevărata existență abia în momentul în care este receptată, subiectul cunoscător recreînd-o prin percepție, imaginație şi gîndire artistică. În cunoaşterea artistică, obiectul cunoaşterii (opera de artă) este, astfel, recreat de către subiectul cunoscător. Opera de artă nu există, ea *devine* ca atare datorită acțiunii de cunoaştere a receptorului. Respectiv, şi adevărul (=valoarea) în cunoaşterea artistică nu se află în afara omului, ci *este produs, creat* de către acesta.

Al. Tănase extinde această trăsătură a valorii şi asupra ființe umane: *"Omul nu este, ci devine o ființă culturală"* (29, p. 14).

Valoare în sine nu există; există dorința noastră pentru ceva pe care îl definim ca valoare. Valoarea se naşte din atitudinea (raportarea) omului față de lucrurile din interior-exteriorul său.

Metalele rare şi pietrele prețioase, de exemplu, despre care se consideră că sînt *valori în sine*, nu sînt valori decît în contextul acelor convenții care acceptă ca acestea să reprezinte alte obiecte şi valori necesare omului pentru viața biologică, socială şi spirituală: în schimbul unei cantități de aur se poate obține o cantitate de alimente, indispensabilă vieții biologice; se pot obține studii profesionale pentru inserția oportună a individului în societate ca producător de valori materiale şi/sau spirituale; se pot obține instrumente (cărți, filme) sau se pot realiza acțiuni de cunoaştere şi viață cultural-spirituale. Faptul că aurul este unul din metalele care nu se supune coroziunii (nu se oxidează) este indiferent față de om. Însă această capacitate a aurului a devenit cu adevărat o calitate definitorie a sa abia în momentul în care omul şi-a raportat-o la propriile nevoi şi idei despre util şi frumos.

A doua acțiune care se află la originea valorilor este cunoaşterea acestora. Sintagma vorbirii curente *omul* (elevul) *însuşeşte valorile*, nu indică o simplă mişcare, o deplasare a unei valori dintr-un loc din exteriorul omului către om. Verbul *a însuşi* redă *acțiunea omului* (subiectului cunoscător/educat) pentru a face ca ceva, anume în procesul acțiunii declanşate de om, să devină o calitate, o *însuşire* a acestuia. *A însuşi* sau *a apropria* echivalează cu elaborarea, producerea, crearea valorii de către agentul acțiunii. Educația, în accepțiunea cea mai generală a termenului, presupune anume o însuşire transformatoare a valorilor, în procesul căreia atît valorile comunicate (de exemplu, cunoştințele) cît şi subiectul receptor (educatul) suportă schimbări benefice, de sporire a propriei identități: valoarea abia atunci devine cu adevărat valoare cînd este receptată ca atare de către un subiect cunoscător, iar subiectul educat îşi poate consolida identitatea prin însuşirea unei valori doar cu condiția ca valoarea respectivă să fie acceptată de el ca pe o achiziție personală, nu ca pe un corp străin care i se implantează în conştiință.

A treia acțiune generatoare de valori este faptul creării acestora de către om. Toate valorile înglobate de termenul *cultură* sînt creații ale omului, iar omul creează doar raportîndu-se la lumea din afara sa şi la propriul univers, în toate situațiile actul creației avînd motivație personală. În cazul valorilor „date" individului – natura, valorile create de omenire – acestea sînt definite ca valori în baza atitudinilor pe care le elaborează individul față de ele, atitudinile fiind recunoscute ca acte de creație, căci anume ele certifică faptul unor mutații în ființa celui care le elaborează.

O desfăşurare a caracteristicilor valorii este oferită de **structurarea valorilor**.

T. Vianu menționează patru tipuri de acte: reprezentarea, gîndirea, simțirea şi dorința, şi patru tipuri de obiecte: imaginile, abstracțiile, obiectele şi valorile. Reprezentarea cuprinde imagini, gîndirea cuprinde abstracții, simțirea cuprinde afecte, dorința cuprinde valori (31, p. 15). În această bază defineşte valorile ca obiecte ale dorinței şi le clasifică în opt tipuri:

I. Economice. II. Vitale. III. Juridice. IV. Politice. V. Teoretice. VI. Estetice. VII. Morale. VIII. Religioase [32, p. 95-96].

În sfera dezirabilului localizează definiția valorii şi unul din dicționarele de filozofie, potrivit căruia valoare poate fi "tot ceea ce este dezirabil", precum şi "ceea ce trebuie să fie". Valorile sînt prezentate în raport cu realitatea umană, cu experiența, voința sau acțiunea individului (*subiectul*) şi sînt clasificate în:

I. Biologice. II. Economice. III. Estetice. IV. Morale. V. Religioase (9, p. 354).

P. Andrei avansează 7 criterii de clasificare a valorilor:

– *valabilitatea*: valori relative şi valori absolute, valori obiective şi valori subiective;

– *calitatea*: valori pozitive şi valori negative, valori scopuri şi valori efect;
– *subiectul pe care se centrează*: valori autopatice (pe sine), valori heteropatice (pe altă persoană), valori ergopatice (pe ceva nepersonal);
– *motivul aderării la valori*: valori accidentale, valori tranzitorii, valori propriu-zise ale persoanei;
– *obiectul valorilor*: valori economice, valori etice, valori juridice, valori politice, valori estetice, valori morale etc.;
– *facultăţile psihice aferente*: valori sensibile, valori sentimentale, valori cognitive sau intelectuale;
– *sfera de întindere a valorilor*: valori individuale, valori sociale, valori cosmice (1).

La acestea P. Iluţ adaugă alte 7 criterii:
– incidenţei asupra comunităţilor şi indivizilor: valori posibile, valori probabile;
– gradului de manifestare în comportament: valori potenţiale, valori actualizate, valori virtuale, valori operante;
– locului şi rolului în structura mentalităţilor grupale/personale: valori centrale şi marginale;
– pragmatismului: valori materialiste;
– spiritualităţii: valori spirituale;
– tradiţiei: valori tradiţionale;
– modernităţii: valori moderne (15).

Clasificarea valorilor după B. Şerbănescu:

Valori materiale şi fizice: sănătate, confort, securitate;
Valori economice: productivitate, eficacitate;
Valori morale: onestitate, echitate;
Valori sociale: filantropie, politeţe;
Valori politice/civice: libertate, dreptate, egalitate, toleranţă;
Valori estetice: frumuseţe, simetrie, armonie;
Valori religioase/spirituale: milă, puritate, iubire, iertare;
Valori intelectuale: inteligenţă, claritate;
Valori profesionale: consideraţie, reuşită profesională;
Valori sentimentale: dragoste (28, p. 87).

Multitudinea definiţiilor şi clasificărilor valorilor este o caracteristică generală implicită a acestora: capacitatea de a reprezenta în totalitatea şi în integralitatea sa Fiinţa umană. În acest sens, ***cultura*** înglobează/se identifică cu valorile create de omenire. De asemenea, dificultatea de definire a valorilor decurge din caracterul lor interdisciplinar: nu există valori pure – economice, estetice etc., fiecare tip reprezentînd şi domenii contigente ale activităţii şi spiritului uman.

Ca şi caracteristici definitorii ale valorilor, se disting:
– *caracterul dezirabil al valorilor*: valorile există/se produc ca dorinţe, ca o calitate proiectată şi dorită, deci ca proiecţie a viitorului Fiinţei umane asupra prezentului acesteia;
– *raportarea exclusivă la om*: omul este cel care creează valorile sau/şi se raportează la anumite lucruri, fenomene, evenimente, idei etc. (=lumea dată omului + lumea dată individului la naştere), imprimîndu-le astfel calitatea de valoare, de exemplu, atitudinea oamenilor faţă de natură; atitudinea individului faţă de operele literare;
– *multitudinea şi varietatea nedefinită şi nelimitată a valorilor*, asociate cu multitudinea şi varietatea nedefinită şi nelimitată a indivizilor umani, a universului uman, dar şi
– *caracterul stabil al valorilor*, ca manifestare a principiului stabilităţii şi continuităţii lumii şi a omului în lume;
– *apropierea* (asimilarea, însuşirea) *valorilor determină esenţial calitatea individului*: individul se identifică cu propria-i calitate, adică cu propriile valori, inclusiv cu calitatea de a-şi apropria valori, de a se constitui ca fiinţă desăvîrşită – valoarea supremă a fiinţei umane.

Structurarea educaţională a valorilor. Toţi autorii preocupaţi de definirea valorilor acordă acestora şi o dimensiune educaţională: valorile sînt create prin cunoaştere şi valorile există prin cunoaştere, iar cunoaşterea este educativă prin definiţie; cunoaşterea schimbă, desăvîrşeşte fiinţa umană, atribuindu-i o nouă valoare, care de asemenea este o acţiune de domeniul educaţiei. Valoarea este definită în funcţie de un şir de criterii – autor/subiect creator, apartenenţă naţională, importanţă, amploare, frecvenţă, domeniu de utilizare etc., toate acestea fiind sintetizate de categorii pedagogice precum *educaţia, instruirea, cultura*:

Platon defineşte educaţia ca "artă a răsucirii" fiinţei umane către valorile absolute.

Kant afirmă că educaţia presupune îngrijire, disciplină şi cultură.

E. Spranger marchează pentru educaţie trei aspecte: receptarea valorilor culturale, trăirea sau vibrarea spiritului în contact cu valorile supraindividuale, şi crearea valorilor.

Şt. Bărsănescu identifică educaţia cu crearea valorilor „printr-o operă triplă de îngrijire, de îndrumare şi cultivare", stabilind o relaţie indisolubilă între educaţie şi cultură: "Mai întîi cultura este înţeleasă ca totalitate a valorilor realizate de spiritul uman, vehiculate în ştiinţă, artă, morală, religie, drept. Este o creaţie a omului ce se obiectivează în cărţi, tablouri, monumente. Prin intermediul lor omul se educă" (Apud C. Cucoş, 7, p. 35-43).

J. Dewey susţine că "valorile cele mai des enumerate sînt cultura, disciplina, informaţia (sau cunoaşterea) precum şi utilitatea " [8, p. 44], cea mai importantă valoare educaţională fiind cultura, ca model al vieţii însăşi, ca instrument "de creştere a experienţei, de reorganizare şi acumulare a acesteia prin intermediul educaţiei, ca şi scop şi mijloc fundamental al educaţiei (Ibidem, p. 45).

P. Andrei, afirmînd fundamentalitatea noţiunii de valoare pentru filozofie, descoperă şi esenţa educaţională a acesteia, deoarece filozofia nu numai că explică lumea prin valori logice, dar o şi transformă, în conformitate cu idealuri omeneşti etice (1). Valoarea, conform aceluiaşi autor, "nu este un atribut nici al subiectului, nici al obiectului, ci o relaţie funcţională a amîndurora… în fenomenul valorii avem două elemente constitutive: subiectul şi obiectul. Subiectul valorii este Persoana, iar obiectul este lucrul." (cf. D. Pichiu, C. Albuţ, 25, p. 172). "Valoarea este rezultatul unui proces de cunoaştere" (Ibidem, p. 178). "Prin cultură propriu-zis trebuie să înţelegem realizarea tuturor valorilor… Cultura este o obiectivizare a spiritului omenesc în activitate, în opere" (Ibidem, p. 177).

Potrivit lui *M. Ralea*, "graţie libertăţii sale, omul configurează o nouă lume, care este aceea a valorii şi a culturii", căci "omul se raportează în mod specific la realitatea socială tocmai prin valorile pe care le creează." (Ibidem, p. 205).

Conform lui *Al. Tănase*, conţinuturile pe care le include fiecare din factorii subiectivi şi obiectivi ai culturii sînt:

a) *subiectiv* – acţiunea şi efectul de cultivare a corpului şi spiritului;
b) *obiectiv* – totalitatea complexului de obiective pe care omul le creează, le transformă şi umanizează – creaţii de limbaj, de literatură, de artă, de ştiinţă şi morală, de politică şi de drept etc. – datorită cărora se ridică deasupra stării naturale. Este o lume proprie omului (29, p. 27).

S. Cristea extinde definiţia valorii asupra unei valori specifice *valoarea pedagogic*ă; autorul foloseşte termenul *valori culturale* cu funcţia de scop şi instrument al finalităţilor pedagogice (6, p. 375).

Principiul fundamental de clasificare a valorilor în raport cu educaţia este penetrabilitatea universală a valorilor în sistemul educaţional, conform căruia valorile fundamentale ale omenirii se găsesc, în forme concrete, în orice acţiune educaţională, după formula:

Valorile fundamentale: *Adevărul. Binele. Frumosul. Dreptatea. Libertatea.* Valorile fundamentale ale omenirii reprezintă şi valorile fundamentale ale educaţiei şi învăţămîntului. Teleologia educaţiei în lumea contemporană se constituie plenar pe valorile fundamentale ale *humanitasului*, atît ca valori preexistente educaţiei cît şi ca valori produse/create de educaţie.

Humanitas – *natura umană*; *cultura spirituală a omului*.

Cea mai simplă definiţie a culturii (din cele peste 164 atestate, cf. *Al. Tănase*) – dar şi cea mai completă şi departe de a se pretinde exhaustivă, se rezumă la *activitatea umană de creare a valorilor*. Pedagogia se înscrie în axiologia culturii datorită faptului că ea constituie acel domeniu de activitate umană care este în esenţă un domeniu de creare a valorilor umane. Privită din acest unghi de vedere, cultura este o axiologie a educaţiei, căci elevul (educatul) nu însuşeşte doar valori create de omenire, ci, însuşindule, îşi formează propriile cunoştinţe, capacităţi, atitudini care, pe de o parte, ele însele sînt nişte valori, iar pe de altă parte, constituie mecanismele potenţiale de creare a noi valori obiectivate în ştiinţă, literatură, artă etc.

Scopul principal al activităţii educaţionale constă în formarea personalităţii umane, deci este o activitate *de cultivare.* Pentru orice activitate în general, iar pentru activitatea educaţională în special, definitorii sînt coordonatele spaţiotemporale şi axiologice, spaţiul şi timpul obţinînd şi ele, în anumite condiţii, statutul de valori. De exemplu: *Pe un picior de plai/Pe-o gură de rai…* sau: *La 31 august 1989 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat legea cu privire la decretarea limbii române limbă oficială a statului*. Fiecare individ este existenţial plasat într-un timp şi un spaţiu concret, este "consumator" şi creator al unor valori în cadrul materialităţii şi spiritualităţii. Oricine devine personalitate nu în cadrul unui spaţiu şi timp abstracte, ci în cadrul unui spaţiu geografic delimitat: casa părintească, curtea, localitatea, ţara, planeta Terra; activitatea de cultivare a personalităţii se realizează într-o anumită epocă istorică, secol, deceniu, an, lună, săptămînă, zi, oră, clipă; valorile puse în circuitul educaţional nu sînt nici ele abstracte, ci obiectivate în formă de idei, scopuri, concepte, atitudini, competenţe, care fac posibilă formarea şi perfecţionarea unui cadru existenţial concret, a unei fiinţe umane concrete.

În anii de şcolaritate, ca şi pe parcursul întregii vieţi, educaţii îşi apropriază valorile fundamentale ale omenirii, dar le şi produc prin propria activitate. Nu există Adevăr, Bine, Frumos, Dreptate şi Libertate decît cu raportare la oameni, la activitatea lor.

Modelul educaţional contemporan are la bază trei perspective globale:

- Cultura naţională
- Realitatea şcolară
- Obiectivele general-umane.

Principalele relaţii ale omului în cadrul culturii sînt definite de trihotomia culturii, care se constituie din:

- Relaţia omului cu natura
- Relaţia omului cu omul
- Relaţia omului cu valoarea.

În cadrul relaţiilor *om-natură* individul atinge performanţele caracteristice personalităţii numai dacă devine conştient de apartenenţa sa la toate sistemele vieţii materiale – de la sistemele atomice şi celulare pînă la Cosmos şi Univers.

Relaţia *om-om* presupune atingerea unui astfel de grad de dezvoltare cognitivă, afectivă şi psihomotorie care permite individului să se conştientizeze atît ca valoare intrinsecă irepetabilă cît şi ca parte componentă a întregii omeniri. Baciul moldovean din balada populară *Mioriţa* – capodoperă a creaţiei populare româneşti, expresia de vîrf a definirii identităţii sale în lume şi a viziunii sale despre

lume – îşi conştientizează propria fiinţa, identitatea sa în identitatea materială şi cea spirituală a ocupaţiei zilnice (păstoritul), a familiei, a plaiului natal, a cosmosului şi a universului, deci a lumii materiale şi a celei spirituale.

O relaţie specială a fiinţei umane este *om-Absolutul*. Aceasta nu este o inovaţie a pedagogiei contemporane. Un şir de filozofi – de la Platon, Kant, Hegel şi pînă la Steiner, Blaga, Eliade şi Noica, în concepţiile filozofice elaborate recunosc caracterul transcendental al existenţei spirituale a omului. Această relaţie indică asupra faptului că fiecare om, ca fiinţă spirituală, face parte din Spiritul Universal, care doar el singur este absolut, că Spiritul Universal, deci Absolutul, se manifestă prin viaţa spirituală a fiecărui individ. Doar concepţia materialist-istorică face excepţie în această chestiune.

Unitatea şi interdependenţa celor trei tipuri de relaţii este evidentă.

Valorile dominante ale disciplinei şcolare:

- valorile *epistemologiei* disciplinei şcolare (bazei conceptuale);
- valorile *teleologiei* (sistemelor de obiective);
- valorile *conţinuturilor educaţionale*;
- valorile *tehnologiilor educaţionale*;
- valorile *evaluării succesului şcolar*.

Valorile contextuale sînt acelea care se produc/apar în timpul activităţii educaţionale, sursa lor fiind una din componentele curriculumului şcolar – *epistemologia, teleologia, conţinuturile, metodologia predării-învăţării-evaluării* (imaginea unui peisaj creat în opera literară, a unei lupte descrise în manualul de istorie, operaţiile de gîndire, percepţie, comunicare etc.); fiecare disciplină şcolară dispune de *resurse proprii, specifice*, *de educaţie axiologică*, şi de *resurse comune* tuturor disciplinelor şcolare.

Valorile personale (achiziţionate de elev) au forma competenţelor generale şi speciale (cunoştinţe, capacităţi, atitudini).

Atitudinile, spre deosebire de cunoştinţe şi capacităţi, sînt mai puţin înţelese şi mai puţin urmărite în acţiunea educaţională, deşi tocmai ele reprezintă principalele achiziţii ale elevilor. Definim atitudinile ca raporturi semnificative ale fiinţei umane faţă de fenomenele lumii din exteriorul său şi faţă de fenomenele universului său intim. În plan pedagogic, atitudinile elevului înglobează cunoştinţele şi capacităţile sale.

Atitudinile pot fi evaluate dacă sînt cunoscute manifestările lor concrete. Acestea sînt:

– în sfera *afectivă*: emoţii, sentimente, stări sufleteşti (inclusiv ale personajelor literare);
– în sfera *dezirabilului*: dorinţele, aspiraţiile, idealurile;
– în sfera *volitivă*: actele de voinţă;
– în sfera *evaluării*: opinii, aprecieri/autoaprecieri, acte evaluative;
– în sfera *conceptuală*: convingeri, idei, principii, concepţii etc. *personale*.

Al doilea *principiu fundamental de structurare psihopedagogică a valorilor în sistemul şi procesul educaţional* este adecvarea valorilor la particularităţile psihologice şi de vîrstă ale elevilor/educaţilor. Sinteza unei astfel de structurări este dată de *C. Cucoş*:

- *perioada infantilă* (*0-1 ani*): se caracterizează prin interesele biologice sau organo-olfactive, se centrează către valorile vitale (de sănătate);
- *perioada primei copilării* (*1-3 ani*): se identifică interesele de tip kinoperceptiv şi glosic, îi corespund valorile senzuale (sau de plăcere);
- *perioada celei de-a doua copilării* (*3-7 ani*): îi sînt specifice interesele ludico-practice, îi corespund valorile de apropiere (sau de achiziţie);
- *perioada celei de-a treia copilării* (*7-12 ani*): este centrată pe interesele constructive, se îndreaptă către valorile tehnice (sau de producţie);
- *perioada preadolescenţei* (*12-14 ani*): domină interesele ludico-afective, apar valorile politice (sau de organizare);
- *perioada adolescenţei*: se dezvoltă interesele socio-abstracte şi intelectuale, se centrează în jurul valorilor culturale (sau de înţelegere);
- *faza matură*: are ca interese dominante nevoile trans-sociale, raţionale, individul se centrează către valorile spirituale înalte (adevărul, frumuseţea, dragostea, pietatea) (7, p. 74).

Proiectarea acţiunilor didactic-educative de formare axiologică a elevilor va lua în consideraţie clasificările susnumite. Subiectul valorizator principal al acţiunilor educaţionale în şcoală rămîne a fi totuşi personalitatea învăţătorului.

Constatăm, astfel, că **definirea valorii nu este indiferentă nici faţă de *educaţie*** în general, prin care se înţelege *un sistem de acţiuni ordonate epistemologic, teleologic, conţinutal* (*=axiologic*) *şi tehnologic de formare-dezvoltare a fiinţei umane*, fiecare din componentele definitorii ale educaţiei fiind o valoare, ca şi acţiunea de a educa. Prin urmare, educaţia este prin definiţie o valoare, s-ar putea spune, valoarea umană supremă, căci datorită educaţiei omul devine om (I. Kant).

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Andrei, P., *Filozofia valorii,* Iaşi, Editura Polirom, 1997.
2. Aristotel, *Poetica*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1965.
3. Barthes, R., *Plăcerea textului*, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 1994.
4. Cojocariu, V.-M., *Educaţie pentru schimbare şi creativitate*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 2003.
5. Corti, M., *Principiile comunicării literare*, Bucureşti, Editura Univers, 1981.

6. Cristea, S., *Dicționar de pedagogie*, Chişinău-Bucureşti, Grupul Editorial Litera, 2000.
7. Cucoş, C., *Pedagogie şi axiologie*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., 1995.
8. Dewey, J., *Fundamente pentru o ştiință a educației*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1992.
9. *Dicționar de filozofie*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998.
10. Eco, U., *Tratat de semiotică generală*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1982; *Limitele interpretării*, Constanța, Editura Pontica, 1996.
11. Goethe, I.W., *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*, Vol I şi II, Bucureşti, Editura Minerva, 1982.
12. Hegel, G. W.-F., *Prelegeri de estetică*, Vol. I, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1966.
13. Heidegger, M., *Originea operei de artă,* Bucureşti, Editura Univers, 1982.
14. Hopkins, D., Ainscow, M., West, M., *Perfecționarea şcolii într-o eră a schimbării*, Chişinău, Editura Prut Internațional, 1998.
15. Iluț, P., *Atitudinea față de valori şi imaginea de sine*, în: *Probleme sociologice ale tineretului*, Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Seria Sociologia, Cluj-Napoca, 1973.
16. Jauss, H.R., *Experiență estetică şi hermeneutică literară*, Bucureşti, Editura Univers, 1983.
17. Kant, I., *Despre frumos şi bine*. Vol. I şi II, Bucureşti, Editura Minerva, 1981.
18. Kant, I., *Critica facultății de judecare*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1981.
19. Liiceanu, G., *Jurnalul de la Păltiniş*, *Un model paideic de cultură umanistă*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991.
20. Lupaşcu, S., *Logica dinamică a contradictoriului*, Bucureşti, Editura Politică, 1982.
21. Mukarovsky, J., *Studii de estetică*, Bucureşti, Editura Univers, 1974.
22. Noica, C., *Cuvînt împreună despre rostirea românească*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1987.
23. Pâslaru, Vl., *Principiul pozitiv al educației*, Chişinău, Editura Civitas, 2003.
24. Peretti, A., *Educația în schimbare*, Iaşi, Editura Spiru Haret, 1996.
25. Pichiu, D., Albuț, C., *Teoria valorii şi elemente de praxiologie*, Iaşi, Editura Gheorghe Asachi, 1994.
26. Platon, *Opere*. Vol. V., *Republica*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1986; *Phaidros*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1993; *Banchetul*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1995.
27. Radu, C., *Artă şi convenție*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1989.
28. Şerbănescu, B., *Valorile naționale şi educația*, Bucureşti, Editura Universitară Carol Davila, 2000.
29. Tănase, Al., *Introducere în filozofia culturii*, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1968.
30. Vianu, T., *Estetica*, Bucureşti, Editura Minerva, 1968.
31. Vianu, T., *Studii de literatura română*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1965.
32. Vianu, T., Opere. Vol. VIII, *Introducere în teoria valorilor*, Bucureşti, Editura Minerva, 1979.
33. Гумбольдт, В., фон, *Язык и философия культуры*, Москва, Изд-во Прогресс, 1985.
34. *История эстетической мысли*. В 6-ти т. Т.2. Средневековый Восток. Европа XV-XVIII веков, Москва, Изд-во Искусство, 1985.

Svetlana **RUSNAC**

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Socializarea şi inculturația – forme de perpetuare şi modificare a valorilor

In this article is discussed the problem of developing a personality with autonomy – a quality that means initiative and personal responsibility. These two categories were not implicated in personality formation by old mechanismes of socialization, in fact those are presented to be opposite to the solicitation of social context toward a person. Considering this, it led us to ascertain the necessity of school socialization. It is mentioned that school socialization consists of traditional reference point challenge on personality formation – those collectivistic changing with the individualistic, anthropocentered (centered on the human being): oriented toward descovering individual potential and the areas of it application. The modifications can be achieved only in the didactical framework sharing such values, behavior, mentality and social will; this is going to serve as a model of students' socialization. The effort of the universitary system, involved in reforms making proposed at the Bologna Process adheration, it is followed to channel the direction of didactical formation that share the values of true democracy.

Adaptarea şi integrarea socială a persoanei se prezintă ca o condiție primordială a existenței. De la naştere individul, care nu este dotat cu abilitatea de a-şi organiza comportamentul social, prin contactele cu mediul, inițial cu cel familial,